

Smo bile zraven? 1970–1971–1972 – in pozneje?

Metka Zupančič

Napiši še ti kaj o tem, saj si sodelovala, me je prijazno povabila Goranka Kreačič, in mi poslala tudi povezave na že dosegljiva pričevanja. Tako prebiram, kaj pravi o »tistem« času Milči (Milan Dekleva), pa Pungi (Marjan Pungartnik), pa seveda Darko (Štrajn). Brskam po spletu, da vidim, kdaj je Pigi izdal *Odpotovanja*, pa še, kdo od vseh nas je omenjen, in sem vesela, da najdem vsaj ime Bogdane Herman (ki je samo nekaterim dovolila, da s(m)o jo klicali »BGD«). Med diplomanti Filozofske fakultete, navedeni na strani Wikipedie, me seveda ni, ker si še nisem vzela časa, da si ustvarim »profil« in ga dodatno ponudim še v kaj več jezikih. Preverim, ali obstaja informacija za skupino *Salamander*, našo, ne tisto bolj sodobno, mislim, da igrajo nekje na Češkem, pa tudi ni nič zabeleženo. Ne pri Piglu ne pri Bogdanci ni zraven mojega imena, pa tudi drugih ne, brez katerih ne bi bilo *Odpotovanj* (1973) – Janez Krall, recimo, je kot brat ali skoraj kot angel varuh bdel nad Piglom, da smo ga sploh spravili pred mikrofona, ampak drugi se morda tega spominjajo drugače ...

Kako se v moji glavi vrtijo podobe iz let »uporov« ali »gibanja«? Dejansko kot projekcija posameznih mentalnih zaznav, kot hitri fotografski posnetki, polaroidi, ki radi zbledijo – vendar ostajajo še vedno nepovezani, predvsem ne

---

1 Prof. dr. Metka Zupančič, zaslužna redna profesorica, Univerza Alabame v Tuscaloosi, ZDA.

kronološko urejeni, tako da mi je skoraj nemogoče, brez zunanjih podatkov, vzpostaviti malo več reda.

Približno takole se je meni zabeležilo, za čas, ko se nam je najbrž zdelo, da smo z veliko žlico zajeli vse védenje in vso modrost sveta, ko se je vse najbrž dogajalo precej resno (ali pa so nekateri mislili, da se križajo hudo resni meči), zraven pa je bilo vse skupaj »zabavno« na precej tragikomičen način:

Pritličje Filozofske fakultete, pozno popoldne, velika predavalnica, kamor so kolegice na amfiteatrski klopi v prvi vrsti pred Pirjevčevimi predavanji polagale listke z »rezervacijo«, da bi kar najbolj od blizu iz vira srkale učiteljeve besedne mojstrovine ali že kar piruete v povezovanju za nas novih imen in konceptov, predvsem pa uživale v auri njegove karizme. Pred predavanji gneča na hodniku, skupinice, ki so zagnano debatirale, tiste, ki smo jih opazovale, me brucke, s spoštovanjem ali z zavistjo, cigarete, ki sem si jih najprej »nažicala«, ker se nisem hotela »navaditi«, čeprav je bilo kaditi tako zelo »cool« ali »in«, potem pa sem jih (kljub omejenim dohodkom) začela kupovati in deliti tudi jaz (vsaj upam, da sem jih delila!). Tišina in umikanje, ko je demonstrator iz kabineta ob predavalnici privlekel starinski naslonjač in šel pomagat (najbrž sinu ali šoferju, ali pa je to bila ena in ista oseba) skoraj prinesli Antona Ocvirka, za nas že zares starega, ampak vidim, da je pri 72-ih umrl leta 1980, tako da je bil tedaj vsekakor mlajši, kot sem ta trenutek jaz. In Ocvirkova palica, ki je odskakovala po katedru, za katerim je on sedel kot kakšen francoski kralj (za nas, francistke, je bila asociacija še toliko močnejša). In njegovo izjemno znanje, ki ga nismo znali sprejeti – najbrž tudi zato ne, ker pri njem nismo imeli izpita. In potem Janko Kos, umirjen, po svoje dolgočasen za tiste, ki nam je preveč vrelo v možganih, vendar silno pozoren kot mentor, odprt za novejša (literarno-»teoretska«) razmišljanja, s pomočjo katerih sem se zagotovo naučila tekstovne analize in pisanja. In natančni Evald Koren, tedaj še »večni asistent«, pri katerem smo se vendarle tudi morali izkazati na izpitih in ki se je leta pozneje še vedno blagohotno pogovarjal z menoj, vedno malo neprilagodljivo, vedno »poskakujočo« (to menda v finščini pomeni moje ime!).

Hočem reči, da se je po mojem vse skupaj dogajalo, z različnimi vplivi, smernicami, tangentami, prav okoli predavalnice za primerjalno književnost. Kako sem iz skupine sramežljivih, čisto nič samozavestnih bruck, uspela zlesti v »višje« kroge, mi ni jasno. Ampak naenkrat sem se na veliko pogovarjala z

*Na fotografiji z leve proti desni: Janez Krall, Metka Zupančič,
Tomaž Pengov Pigl in Aleksander Zorn Sanja. Iz zbirke fotografij Metke Zupančič.*

Dušanom Rogljem, ki me je nato, po zasedbi, najbrž potegnil na Radio Študent, ali pa je bil to Milan Dekleva ali še kdo drug od »starejših«.

Literarnih maratonov se le blede spominjam, predavanj Milana Jesiha morda malo bolj. Milan Dekleva pravi, da je dal pobudo za Big Band, kjer naj bi vsakdo bil kar najbolj svoboden in igral na instrument, ki ga ni bil večč. Ali je tistim, ki smo malo bolje »znali«, vseeno »dovolil«, da nekako držimo skupaj vso strukturo? Zame kot flavtistko je bila skupinska, zagotovo precej anarhična improvizacija fantastično zabavna in stimulatívna. Spomnim se (tudi po poznejših dolgih urah improvizacije s Salamandri, ki so se po moje izluščili prav iz Big Banda), kako sem profesorju Čampi na Akademiji za glasbo prinesla pod nos, da smo prejšnji dan dolgo igrali skupaj, pa me je hitro spravil na realna tla: »Lestvice!«

Konflikti s starejšimi, z mentorji (in tudi starši), so bili nedvomno gonilo, olje na ogenj našega »uporništvá«. Ampak smo si iskali tudi zaveznike, kakopak

– in ko se je pripravljalo na zasedbo FF, se nam je zdelo, da lahko računamo na Dušana Pirjevca, še posebej, ker je z nami sedel na tleh v avli in kadil pipo in nam dajal vedeti, da smo »ta pravi«. Zato smo najbrž upali, da bo na primerno (uradno) mesto prenesel naše »ogorčenje« nad Ocvirkom, za katerega smo mislili, da uteleša vse tisto, kar naj bi odpravila (nujna!) reforma visokega šolstva. Preskakujem, pozabljam na druge »polaroidne« vtise, jih odrivam na stran, da lahko malo bolj organizirano sledim svojim mislim, ampak takole se je meni vtisnilo v zavest (tudi z veliko mero žalosti in razočaranja): indeks, ki sem ga zdajle začuda brez velikih težav našla med kupi map, potrjuje, da je šlo za »izpit po II. letniku primerjalne književnosti«, 17. junija 1971, s podpisom »DP«. Ne vem več, koliko nas je bilo vpisanih, a na prvi rok se nas je prijavilo samo kakšnih dvanajst. Pirjavec nas je vse hkrati povabil v seminarsko sobo in je enemu od študentov postavil eno samo vprašanje: kateri moralno-filozofski imperativ mu je dajal pravico, da svojega kolega in najbrž prijatelja, Borisa Vuka, nagovori na gladovno stavko in ga spodbuja, da pri njej vztraja – in tako dolgoročno tvega tudi svojo smrt. Drugače povedano, kaj nekomu daje pravico, da sočloveka sili v samouničenje. Medlo mi odzvanja v možganih, da se je to vprašanje navezovalo na Malrauxovo *Kraljevska pot*, ki smo jo takrat brali in analizirali. Smo morali odgovarjati tudi drugi, ali se je morda vse prav kmalu končalo, z oceno 8 za tega študenta in oceno 6 za vse druge? Kakšen prazen notranji občutek, vezan na nepravilnost in nerazumevanje celotnega postopka, še vsa desetletja pozneje!

Nekaj tednov prej, še povsem med zasedbo (članek na Wikipedii navaja datume od 26. 5. do 2. 6. 1971), sem s prav dobro oceno opravila izpit iz francoske literature pri Bredi Cigoj-Leben. Tiste osmice po svoje nisem zaslužila, ker sem se (s svojega sedanjega, profesorskega, stališča) do gospe Cigoj obnašala silno prezirljivo, na njena predavanja skoraj nisem hodila, ker je bila po moje preveč tradicionalistična, pa še njena izgovorjava francoščine se mi je zdela veliko preveč slovenska. Tudi na izpit se nisem uspela kaj dosti pripravljati, ker mi je zasedba vzela veliko časa. Ali sem bila med tistimi, ki so oblikovali *Manifest*? Mislim, da smo izdajali tudi bilten, za vsak dan zasedbe, in v njem poročali o kulturnih in drugih »uporniških« dogodkih, izražali svoja pričakovanja in tudi svoje zahteve. Spomnim se, da smo v kabinetu nasproti sedanje vratarnice imeli glavni štab, kjer sem se naučila tipkati na matrice, ki smo jih potem na »geštetnerju« vneto

razmnoževali. Kdo me je povabil, da pomagam? Od kod želja, da se izkažem, da sodelujem v procesu? Prvič kot dekle v pretežno moški organizaciji zasedbe, drugič kot mlajša, še bolj »zelena« kolegica: so me prepričali tisti, ki so bolje od mene videli »celotno sliko« in so vedeli, za kaj se potegujemo? Občutek, ki ostaja, je mešan: drznost in izzivanje, malo strahu pred možnostjo vdora milice, ki je po pripovedovanju prisluškovala našim telefonskim pogovorom in je torej ves čas vedela, kaj nameravamo, hkrati pa veliko navdušenje, visoka raven motivacije, energije, ki je omogočila, da smo ostali (brez spanja) tudi ponoči, po dolgih dneh dejavnosti in organiziranja in dežuranja. Vem, da sem konec maja šele zjutraj odšla z mestnim avtobusom domov, v najeto sobo za Bežigradom, z utrujenih oči snela kontaktne leče, zaspala kot top – in ko sem se sredi dneva zbudila, nisem vedela, za koliko časa me je zmanjkalo ... In mislim, da je bil izpit naslednji dan.

Vprašanja, ki bi si jih zastavila danes, zadevajo ne samo študentska gibanja, od leta 1968 v Franciji do naših dogajanj, ampak tudi poznejše manifestacije nezadovoljstva, negodovanja, upora, z upanjem na »boljše« razmere, pri čemer je tisto »boljše« vedno domišljeno v manjših skupinah, potem pa (kot v vseh revolucijah) dovolj prepričljivo predstavljeno sopotnikom, navdušencem ali navnežem – ali takim, ki v podobnih dogodkih iščejo izgovor za sproščanje svojih (drugih) frustracij ali celo nasilnosti ... Kako dobro smo bili informirani, koliko smo hoteli vedeti, ne mislim samo na tiste, ki smo se morda aktivneje vključili v zasedbo ali nastope, kakršen je bil Big Band, ampak na vse tiste »pridne« študente in študentke, ki jim je bilo predvsem do tega, da naredijo izpite in ne zapravljajo časa in denarja za bolj ali manj upravičene zahteve? Zdi se mi, da se me je recimo dotaknil val negodovanja ali celo ogorčenja, ko smo izvedeli za aretacijo Franeta Adama in Milana Jesiha: je to v meni sprožilo željo, da se pridružim tej energiji? Mislim, da ne takrat ne zdaj ne bi natanko vedela, kaj vse je pripeljalo do zapornih kazni, kaj vse je gibanje pričakovalo, kako daleč bi se bila sama pripravljena izpostavljati represiji, če bi do nje prišlo. Ko smo sedeli na Aškerčevi, nas je nedvomno prežemal podoben občutek moči, upravičenosti naših upanj, da se stavba ne bo tresla ob vsakem tovornjaku, ki bi sicer vozil mimo – ni mi pa jasno, koliko časa bi bila zares pripravljena sedeti na soncu in čakati, ali nas bo kdo pregнал z asfalta. So me leta izučila, naj ne verjamem slepo vsemu, v kar bi me kdo želel potegniti? Ali pa vendarle ostaja tudi delček

*Pohod študentov proti Skupščini RS z zborovanja na Aškerčevi, 14. aprila 1971.
Z desne proti levi: Milan Jesih, študent primerjalne književnosti, Dušan Rogelj, študent
filozofije, Marjan Vitez, študent filozofije, Andrej Medved, študent umetnostne zgodovine,
Brane Čerič, študent kemije, Bogdan Gradišnik, študent filozofije, Jaša Zlobec, študent
romanistike, Branko Gradišnik, študent umetnostne zgodovine in sociologije,
Boris Vuk, študent, Jiři Bezljaj, študent likovne akademije, Tomo Podgornik, študent
likovne akademije ter Dušan Plut, Bojan Meden in Darka Uranjek, študenti geografije.
Foto: Žare Veselič.*

zadovoljstva, da sem bila vključena v zanimiva dogajanja, ki so nedvomno vplivala na moj osebni in poklicni razvoj.

Bolj kot spomini na tistih nekaj dni zasedbe mi morda v zavesti ostajajo oddaje, ki sem jih z veseljem pripravljala za Radio Študent, vezane na sodobno glasbo, ki je prav tako poskušala vnesti nove zamisli, nove postopke, z drugačnim (so)delovanjem in drugačnim načinom mišljenja. Pa na svoja predavanja v študentskem naselju, o velikanih sodobne glasbe, kot je bil recimo Stravinski, ki ga morda takrat še niso kaj dosti predvajali na uradnih radijskih valovih. Pa velike filozofsko-literarne debate o Adornu in Benjaminu, ko smo z Radia Študent družno odhajali v kakšno »konobo« in se mi je zdelo, da sem bila med vsemi »pametnimi« fanti edino dekle ... In seveda naša skupinsko oblikovana glasba s Salamandrom, ki mi je dala zagon tudi za sodelovanje pri džezovskih projektih v Grožnjanu (in okoli ljubljanskega džezovskega festivala). Nedvomno so vsa ta »prebujanja« odločilno vplivala tudi na mojo izbiro seminarske naloge

na primerjalni in diplomske iz francoske književnosti: obakrat sem uporabila najnovejše izsledke in se ukvarjala s sodobno literaturo, za katero ni bilo veliko prostora v učnih načrtih. Takšen je bil potem tudi moj francoski doktorat, nato pa še drugi, ki so ga na Filozofski fakulteti pričakovali od mene in sem ga končno zagovarjala na zagrebški univerzi.

Nedvomno sem vsa leta tudi pri svojem pedagoškem delu, tudi v času, ko sem poučevala v Severni Ameriki, ohranila vsaj delček tiste upornosti, ki nas je vodila v času slovenskih študentskih gibanj. Morda me je možnost, da sem enakovredno sodelovala s prijatelji, kot so bili Pigl in Milči in še mnogi drugi, naredila tudi za »feministko«, v smislu prepričanja, da lahko – tudi zdajle – povem svoje mnenje ...